

Vodeće mornarice velikih mora I razvoj pomorskih snaga do kraja ove decenije

UDK 359(100)»313«

Primjena politike sile, održavanje starih i potpaljivanje novih žarišta rata, vrtoglavo gomilanje oružja i bjesomučno nastavljanje trke u naoružavanju, uz sve veće produbljanje jaza između razvijenih i nerazvijenih, sa sve većim brojem umiranja čitavih ljudskih skupina od gladi, najteži su problemi suvremenog svijeta u borbi za mir i opstanak. Zato je svaki nagovještaj da se poboljša međunarodna politička klima dobro došao i prijeko potreban. Pravo je i obaveza svih država, posebno vodećih sila, da na tome istrajno rade.

Glavni teret i najstrašnija kob koja lebdi nad sudbinom svijeta je trka u naoružavanju i podjarivanje žarišta rata.

Broj ljudi pod oružjem dostigao je brojku od 26 milijuna, s oko 140.000 tenkova, 40.000 borbenih aviona, više tisuća ratnih brodova, preko 50.000 nuklearnih bojnih glava, od toga oko 20.000 stratejske namjene. Više od polovine ovog ratnog potencijala »vlasništvo« je dva vojna bloka, s tim što oni posjeduju i oko 90 posto nuklearnog naoružanja.

U svijetu će se za naoružanje u 1985. godini utrošiti oko 1.000 milijardi dolara kako bi se dodatno »napumpao« i onako prenapuhan balon nuklearnog (nove generacije) i klasičnog naoružanja (za duboke udare), razvila nova još razornija i preciznija oružja, uvela nova tehnologija ne samo u sve vidove oružanih snaga već i u svemiru (»rat zvijezda«) primjenom lasera, usmjerenih čestica velike kinetičke energije instaliranih u svemirskim stanicama radi obaranja protivničkih raketa.

U svjetlu takvog stanja stvari svaku pomorsku zemlju interesiraju programi razvoja pomorske ratne tehnike. Dva su razloga za to.

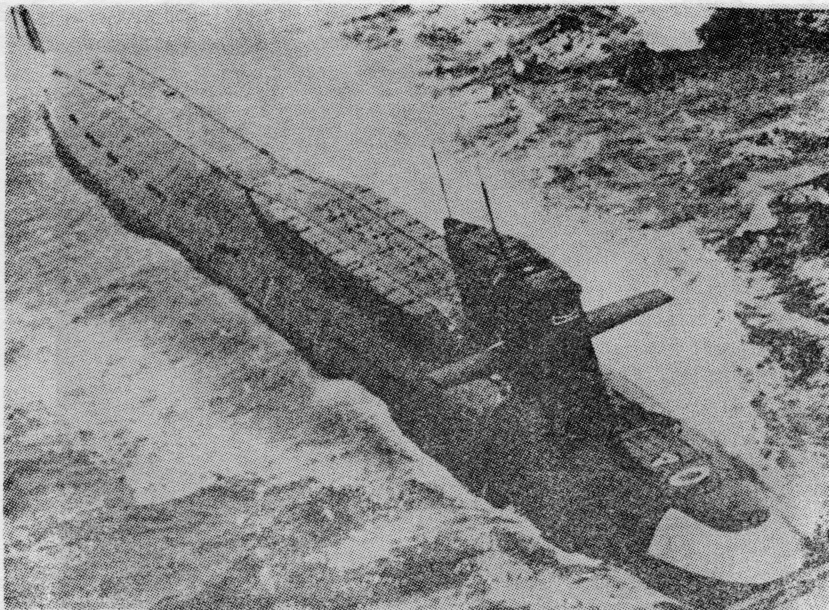
Odakle toliki interes za razvoj pomorskih snaga

Prvi leži u sve većoj ulozi mora. Svjedoci smo da oceani i mora iz godine u godinu dobijaju na značaju iz više razloga. Pored njihove neosporne i stalno rastuće vrijednosti kao komunikacijskih predjela, javljaju se nove ekonomske prednosti mora kao izvora hrane, sirovina, energije, u čemu prava i obaveza država u njihovoj ekonomskoj zoni (Konferencija o pravu mora 1982) potiču razvoj ratnih mornarica i u cilju zaštite najširih životnih interesa, a ne samo zaštite pomorskog saobraćaja. Porastao je i politički značaj mora, jer se preko mora i s mora pomorskim snagama stiže do svih predjela, gdje se želi i može na razne načine u blokovskom nadmetanju ispoljiti utjecaj primjenom raznih vrsta i metoda tzv. specijalnog rata (ekonomski, politički, vojni) i time »preteći« drugu stranu. Morska prostranstva i dubine pružaju nuklearnim podmornicama, naoružanim raketama velikog dometa s višestrukim nu-

klearnim glavama, mogućnost da prežive prvi udar i uzvrate udarac. Nikada u povijesti ratovanja nije utjecaj borbenih učina s mora imao tako veliki taktički, operativni i napose stratejski značaj, kao što ima u ovoj epohi, što mu daje izuzetan (u nekim slučajevima i presudan) vojni značaj. Niti su ikada ranije pomorske snage bile u stanju da ispolje tako snažan utjecaj na moru, kopnu i u zraku.

Drugi razlog proistječe iz prvog, a sastoji se u tome, da je porasla uloga ratnih mornarica, naročito velikih sila blokova. Na to ukazuje više činjenica, kao: postojanje raketno-nuklearnih snaga, snažno povećanje borbenih mogućnosti klasičnih pomorskih snaga i njihove sposobnosti da interveniraju u bilo kom kraju svijeta.

Samo je po sebi razumljivo da svoje pomorske snage treba da razvijaju i nezavisne i izvanblokove zemlje da bi zaštitile vlastitu slobodu i nezavisnost i svoje interese na moru, što također utječe na razvoj pomorskih snaga.

Raketna podmornica tip Y (SSSR)

Što »govore« programi razvoja ratnih mornarica?

Što se može očekivati u razvoju pomorskih snaga vodećih sila blokova, koje u tome tehnološki prednjače, do kraja osamdesetih godina? Dosta pouzdane odgovore na ovo pitanje možemo naći u usvojenim programima razvoja strategijskih i klasičnih pomorskih snaga SSSR-a i SAD do kraja ovog desetljeća.

Od pomorskih snaga strategijske namjene SSSR ima u operativnoj službi 80 podmornica (nuklearno-raketnih) različite izvedbe i godina starosti. U sljedećih 5—6 godina u naoružanje će ući dvanaest novih raketnih podmornica na nuklearni pogon (vrste »Sierra« i »Delta«) sa više raketa (24) i većim dometom (4.000 — 5.000 milja). Vjerojatno će isti broj zastarjelih nuklearnih podmornica biti povučen iz operativne službe, pa bi ta vrsta strategijskih pomorskih snaga ostala, uglavnom, na istom broju, ali bi bila kvalitetnija, modernija i s većom udarnom moći.

Što se tiče SAD one raspolažu sa 41 raketnom podmornicom na nuklearni pogon, od toga su 4 najnovije vrste (»Ohio«) sa 24 rakete sa višestrukim bojnim glavama i dometa od 5.000 milja. U narednih deset godina u operativnu službu trebalo bi da uđe još 14 podmornica sa snažnijim

raketnim naoružanjem (podmornice vrste »Ohio« i rakete »Trident«).

Prema tome, može se očekivati, da unatoč većeg broja takvih podmornica na strani SSSR-a s obzirom na razlike u broju nosača raketa i dostignutu kvalitetu podmornica, neće u ovoj vrsti strategijskih snaga doći do većeg pomicanja postojećeg odnosa.

Pored nuklearnih raketnih podmornica postoje i druge strategijske pomorske snage

U strategijske pomorske snage uračunavaju se i površinski ratni brodovi nosioci nuklearnog (raketnog) naoružanja, kao što su to uglavnom, nosači aviona, bojni brodovi i neke krstarice.

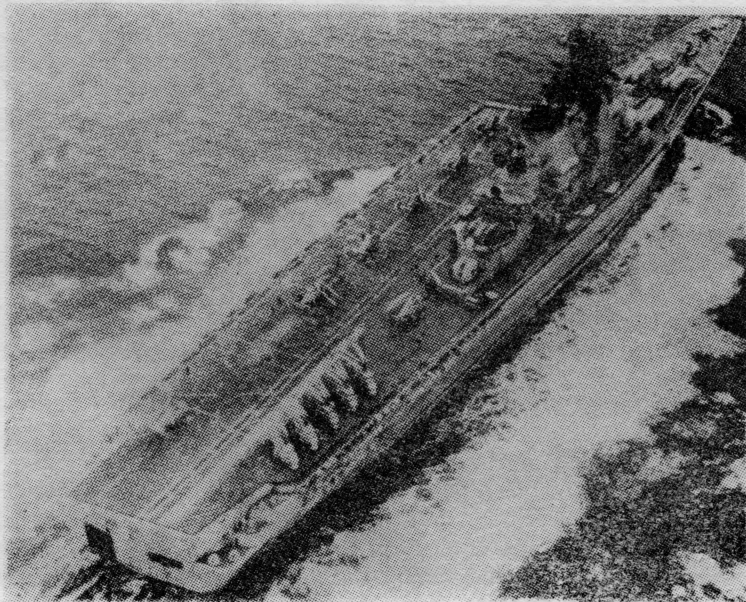
Kad je riječ o nosačima aviona, treba napomenuti da u poslijeratnom razdoblju, sve do 1965. godine, SSSR vodi neku vrstu propagande protiv nosača aviona, smatrajući ih lako potopljivim ciljevima, ali istovremeno ispituje i traži rješenja za zračnu podršku vlastitih flotnih snaga koje sve više izlaze na otvorena mora. Konačno pristupa izgradnji najprije dva nosača helikoptera (14 — 18) za protupo-
dmorničku borbu vrste »Moskva« (od 19.000 tona), a zatim nosača aviona od 42.000 tona na vertikalno polijetanje vrste »Kiev« za

podršku. Izgrađena su 3 takva nosača aviona. Svaki nosi 13 aviona na vertikalno polijetanje i 19 helikoptera. Očekuje se ulazak u operativnu službu i četvrtog nosača (»Harkov«). U toku je u SSSR-u izgradnja novog nosača aviona od 75.000 tona na nuklearni pogon. Njegov se ulazak u operativnu službu očekuje krajem ove decenije, čime će biti ojačana sposobnost djelovanja flotnog sastava na otvorenom moru.

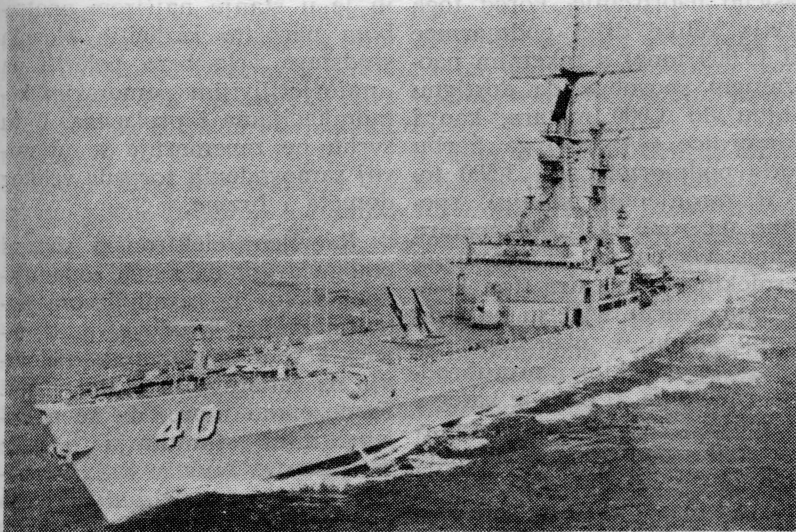
U sastavu flota SAD nalaze se 4 nosača na nuklearni pogon, svaki od oko 90.000 tona deplasmata, sa po 100 borbenih aviona i oko 6.200 članova posade, te 10 nosača aviona na klasični pogon različitih tipova i doba starosti, svaki deplasmata od oko 80.000 tona i nosivosti 80—90 aviona. Ovi nosači aviona omogućavaju flotnim sastavima (udarnim grupama) SAD da ostvare prevlast u zraku u zonama njihove upotrebe. U toku je operiranje nosača aviona na nuklearni pogon »Theodore Roosevelt« (vrste »Nimiz«) čija cijena premašuje svotu od 2,7 milijardi dolara. U programu je izgradnja još dva takva nosača (»Lincoln« i »Washington«), čime SAD teži da u tom pogledu zadrži primat.

SAD posjeduje klasične bojne brodove. Od 1980. godine intenzivno se radi na radikalnoj modernizaciji 4 bojna broda (vrste »Iowa« — 57.950 tona). Modernizacija dvaju brodova je završena, a u toku je modernizacija i druga dva. S prenaoružanjem svaki brod raspolaže s dvije četverostruke rampe za lansiranje krstarećih raketa, s četvorostrukim lanserom za rakete površina — površina, s tri trocjevne topovske kule od 406/50 mm, 6 dvostrukih topovskih kula od 127/38 mm, 4 šestostruka kompleksa od 20/76 mm i svaki nosi po 3 helikoptera. Ovi su brodovi namijenjeni za gađanje ciljeva na kopnu, za podršku iskrcavanja desanta, kao i za misije pritiska.

Intenzivnija izgradnja krstarica započela je u SSSR-u početkom pedesetih godina (»Sverdlov«, od 17.200 tona) i nastavljena je uvođenjem sve modernijih rješenja (četiri tipa) i s raketnim

Nosač aviona »KIEV« (SSSR)

Krstarica »MISSISSIPPI« na nuklearni pogon tip »Virginia«

naoružanjem (»Nikolajev«), tako da se ukupno u operativnoj službi nalazi 37 krstarica. Izgrađena je raketna krstarica na nuklearni pogon (»Kirov«) kao prva u seriji. Očekuje se izgradnja krstarica na plinsku turbinu.

U sastavu ratne mornarice SAD ima 29 krstarica od toga znatan dio raketnih te 9 na nuklearni pogon i 2 novije izgradnje (»Ticonderoga«) s pogonom na plinsku turbinu, opremljene s integralnim upravljačkim oružnim sistemom (AEGIS) za djelovanje u sve tri dimenzije. Ovaj se sistem dalje razvija i treba da preraste tako da bude u stanju upravljati oružnim sistemima i na ostalim brodovima u plovnom sastavu, na osnovi razvijene mreže prijema taktičkih podataka (NTDS).

U SAD je predviđena izgradnja još 20 krstarica, od toga 4 na nuklearni pogon (»Virginia«) i nastavit će se izgradnja najnovijih projekata (»Ticonderoga«). Znatan razvoj ove vrste ratnih brodova trebalo bi da u većoj mjeri poboljša kontrolu na širokim morskim prostranstvima, da pridonese gospodstvu na moru, da ojača protuzračnu i proturaketnu obranu udarnih grupa i flotnih sastava.

Većina od 70 razarača kojima raspolaže SSSR su raketni i sposobni za djelovanje protiv površinskih, podvodnih i zračnih ciljeva. Uglavnom je riječ o razaračima od oko 8.000 tona. U operativnoj službi nalaze se još

četiri velika raketna razarača najnovijeg projekta (»Udaloy« i »Sovremennuy«). Pretežni dio od ukupno 68 razarača SAD je višenamjenski (DDG) i naoružan raketama. Od 1985. godine radi se na realizaciji programa izgradnje 49 razarača (DDG) od 8.500 tona sa sistemom AEGIS kao komplementarnih krstarica iz projekta »Ticonderoga«.

U obje ratne mornarice broje su i fregate. Tako ih SSSR ima oko 180. Neke od njih (»Krivak«) imaju i do 4.000 tona. Raketno naoružanje i helikopteri postali su sastavni dio naoružanja ove vrste brodova. U operativnoj službi ratne mornarice SAD je oko 120 fregata (pretež-

no tipa »O. H. Perry«, sa pogonom na plinsku turbinu i raketnim naoružanjem, deplasmana 3.600 tona). Od 1986. godine u program izgradnje ulazi novi tip od 8.500 tona deplasmana, naoružan krstarećim raketama (»Tomahawk«) i proturaketnim sistemima. Svake bi godine trebalo da se izgradi po 5 takvih brodova.

Znatno veći broj tzv. lakih pomorskih snaga ima SSSR, ukupno oko 369, uglavnom raketnih korveta, raketnih topovnjača i čamaca, dok SAD raspolažu s oko 90 brodova ove vrste, s tim što u programima razvoja znatnu pažnju poklanjaju izgradnji hidrokrilnih raketnih topovnjača (»Pegasus«) od 240 tona deplasmana, brzine 50 čvorova, s dvije dvostruke rampe za rakete more-more i topom 76/62 mm.

Nadmetanje u desantnim brodovima i podmornicama

U razvoju desantnih snaga ratna mornarica SSSR učinila je veliki napredak tako da posjeduje 89 desantnih brodova (od 1.000 — 14.000 tona). U najmodernije spada 13 brodova od 4.400 tona, nosivosti 19 tenkova i 1.000 tona opreme, te 2 broda (»Ivan Rogov«) od 14.000 tona, u stanju da svaki primi po 700 vojnika s teškim naoružanjem i borbenim vozilima. U programu je dalja izgradnja ove vrste desantnih brodova. Računa se da flota desantnih brodova SSSR može

Razarač »SPRUANCE« (SAD)

na dulju relaciju odjednom da preveze jednu ojačanu diviziju.

Veoma razvijene pomorsko-desantne snage SAD u toku drugog svjetskog rata i dalje se razvijaju. Tako »Marine Corps« ima ukupno 194.600 vojnika (od toga 8.100 žena), raspolaže sa 436 aviona i 102 helikoptera i 65 velikih desantnih brodova i različitih tipova (s mogućnošću istovremenog iskrcavanja helikoptera, vozila i desantno-jurišnih čamaca — lebdjelica), čiji deplasman iznosi od 15.000 do 40.000. U projektu je izgradnja broda s pogonom na plinsku turbinu, deplasmana 40.000 tona, sposobnog da nosi 38 helikoptera i 14 sredstava za iskrcavanje (tzv. dok brodovi).

Dijelovi pomorskih snaga (naročito desantnih) ovih i nekoliko drugih zemalja, važan su dio snaga za brze intervencije. Na tome posebno rade SAD da bi zaštitile »ugrožavanje vitalnih interesa Zapada i SAD«. Snage za brzu intervenciju razvijaju i sve veće ratne mornarice NATO.

U pogledu podmornica SSSR raspolaže sa oko 266 dizel-električnih podmornica, od toga je 68 naoružano raketama a 198 ima

klasično naoružanje. Pored toga razvija velike dizel-podmornice (od 15.000 tona) s raketnim naoružanjem sposobne da dostignu dubinu do 1.000 metara, kao i podmornice (»Alpha«) za borbu protiv podmornica (od 3.500 tona u zaronjenom stanju), sposobne da rone do 1.000 metara dubine. Većina od 95 protupodmorničkih podmornica (tzv. lovaca podmornica) SAD su na nuklearan pogon i naoružane su protupodmorničkim i protubrodskim raketama. U ovoj je kategoriji najviše zastupljena podmornica velike podvodne brzine, od 6.900 tona u zaronjenom stanju (»Los Angeles«), tako da se u različitim fazama izgradnje nalazi 25 takvih podmornica koje će biti naoružane i krstarećim raketama.

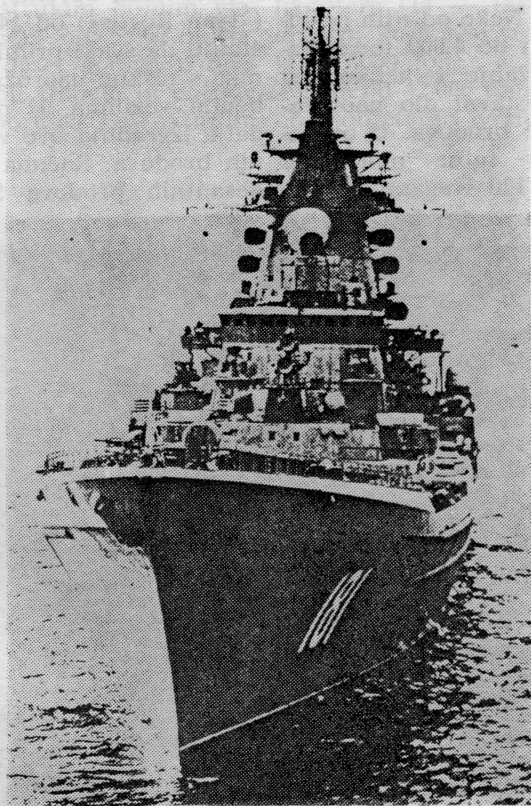
Obje strane rade na razvoju novih minolovaca tzv. lovaca mina osposobljenih za daljinsko otkrivanje i uništavanje mina. Što se tiče minopolagača, uz manje adaptacije, to mogu da budu avioni, helikopteri, ratni, trgovački i ribarski brodovi, što posebno prakticira SSSR. Ocjenjuje se da je SSSR proizveo više od 300.000 mina različitih vrsta i da

ih je u stanju najširoom upotrebom naročito različitih plovnih sredstava vrlo brzo položiti na najosjetljivijim pomorskim komunikacijama i prolazima. U tu svrhu ne zanemaruje se ni razvoj samovođenih torpeda velikog dometa i brzine.

Razvijeni elektronski sistemi omogućavaju da se na »operativnom stolu« iz raznih izvora (satelita, aviona, brodova) prati, utječe i vode cjelokupno djelovanje na ratištima, kao što je npr. Sredozemno more, da se u vrijeme mira stimuliraju moguće varijante za buduće ratne operacije. Kompjuterizirani scenario sadrži: karakteristike obale i priobalja, pomorskih ruta, luka i baza, aerodroma, glavnih strateških objekata, meteoroloških uvjeta, međunarodnih propisa i ugovora: snage protivnika na moru, kopnu, zraku, s varijantama njihove upotrebe; raspoložive vlastite snage po vrstama, mogućnosti i načinu upotrebe (zarađene po tehnologiji, dinamici i prostoru). Pored toga sadrži i druge posebne podatke o susjedima, o mogućim promjenama odnosa snaga, povijesnim iskustvima i sl. U miru se na morima izvode ratne igre i na razne načine »opipava« puls druge strane, što postaje sve rizičnije.

Kuda vodi borba za prevlast na svjetskim morima

Iz ovog mornaričkog, da ga tako nazovemo, pregleda može se reći da u općem odnosu pomorskih snaga nema izrazite prednosti, ali se može uočiti znatna prednost SSSR-a u podmorničkim snagama, kao i prednost SAD u nosačima aviona, u pomorsko-desantnim snagama i u kvaliteti nekih vrsta brodova. Vidljivo je iz programa razvoja ovih flota nastojanje obiju strana da te, kao i neke druge manje izražene prednosti, u toku daljeg razvoja učine što povoljnijim za vlastite pomorske snage, odnosno da pariraju prednostima druge strane. Međutim, ako se prati poslijeratni razvoj pomorskih snaga SSSR-a, onda se uočava veoma dinamičan i brz razvoj svih komponenti pomorske moći i sve veće prisustvo pomorskih snaga ove zemlje na svim morima svi-

Krstarica »KIROV« na nuklearni pogon (SSSR)

jeta, što bi, ako tako nastavi, moglo početkom slijedećeg stoljeća dovesti do izrastanja SSSR u prvorazrednu pomorsku silu sposobnu da gospodari svjetskim morima.

Samo se po sebi razumije da takve i slične prognoze ne samo što nije zahvalno davati, već ih je nedopustivo izvoditi samo iz numeričkog odnosa postojećih vrsta i tipova brodova i onih koji se nalaze na navozima, u opremanju ili u programima koje tek treba realizirati (čija preciznost je vezana i za sve teže dostupne, a često i kontradiktorne podatke). Iz tih i drugih razloga još čitav niz važnih faktora treba sagledavati i uvažavati kad je riječ o razvoju pomorskih snaga vodećih sila blokova. Navedimo neke.

Skoro sva mora na koja izlazi SSSR su zatvorena ili se mogu kontrolirati, pa je ratna mornarica te zemlje razvučena na četiri mora: atlantski, sredozemni (crnomorski), tihooceanski, sjeverni. Nepovoljan geografski položaj otežava prodor u svjetska mora, te veoma teško i sporo ostvarivanje operativne veze između pojedinih flota SSSR-a. Ta je okolnost otežana i pomanjkanjem odgovarajućih vojnopomorskih baza. Od ratnih mornarica Varšavskog ugovora jedino je velika mornarica SSSR-a, koja može djelovati na otvorenim morima. Te nedaće ne opterećuju SAD koje izlaze na dva oceana, što opredjeljuje izgradnju, razvoj i podjelu pomorskih snaga na dvije u osnovi izjednačene flote Atlantsku i Pacifičku, koje su u stanju da manevrom snaga ispoljavaju težište djelovanja na jednom od ovih oceana ili njima pripadajućih mora. Pored toga, SAD raspolazu veoma razuđenim sistemom vojnopomorskih baza i podrškom ratnih mornarica zemalja NATO, od kojih neke imaju respektivne pomorske snage i za djelovanje na otvorenom moru, ali za razliku od suprotnog bloka manje uzajamno organizacijski i tehnološki povezane.

Od sve većeg utjecaja za ovakva razmatranja je i činjenica da je vertikalna komponenta mornaričkog naoružanja »podignuta« na više od 20.000 metara i da u »igru« na površini mora i na

naročito pod morem u sve većoj mjeri stupa i svemirska ratna tehnologija (sateliti za osmatranje, vezu, navigaciju, navođenje).

Ima, dakako, i drugih faktora koje bi trebalo razmatrati, kao što je na primjer razvoj trgovačke flote, pomorskih potencijala uopće, sposobnost kadrova, uloga pomoračkih tradicija i sl., zatim dalji slijed razvoja ekonomskih, političkih i vojnih prilika u svijetu, eventualno pomjeranje strateških interesa (prema Pacifiku) ili stvaranje posve novih odnosa među državama, pa čak i integracija (kao što bi moglo biti povezivanje Tokija i Pekinga) što bi moglo izmijeniti sadašnju dvostranu blokovsku konfrontaciju i nadmetanje u razvoju oružanih snaga u cjelini i posebno na moru.

Međutim, ovaj osvrt na stanje i tendencije razvoja je usmjeren na to da, ukazujući na realnu materijalnu snagu razvoja pomorskih snaga vodećih sila blokova do kraja ovog desetljeća, istakne neke bitne trendove i sve veće mogućnosti kako pojedinih vrsta ratnih brodova, tako i pomorskih snaga u cjelini, da ispolje vrlo efikasnu ofanzivnu snagu u taktičkim, operativnim i stratejskim razmjerima na pomorskim i kopnenim ratištima — bojištima, što ne može a da ne bude od interesa za svaku zemlju koja posjeduje more i koja bi mogla biti izložena napadima bilo čijih suvremenih pomorskih snaga.

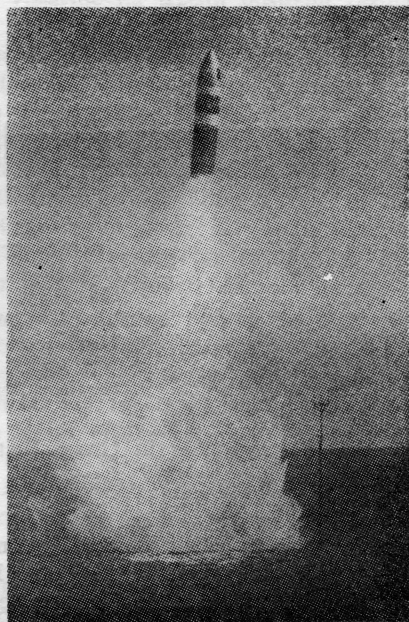
Kad je riječ o naraslim međurodovskim, pa i integralnim mogućnostima napada pomorskih snaga na obalu treba u kvalitetu uvažiti i kao mogućnost i naraslu potrebu pomorske obrane koja može to ostvariti ne samo zahvaljujući suvremenoj tehnici naoružanja već i sveobuhvatnijim korištenjem svih potencijala od napadača, što u velikoj mjeri zavisi od stupnja područstvljenosti obrane.

Obrana slobode mora kao opstanak

Važno je uočiti da odlike suvremene mornaričke tehnologije idu u prilog, ako se pravilno iskoriste, jačanju ofenzivne i ob-

rambene moći pomorskih snaga ratnih mornarica malih mora.

Tako, npr. raketni čamci i raketne topovnjače mogu napadati ciljeve na površini koja je i do 150 puta veća od one na kojoj su to činile lake pomorske snage u toku drugog svjetskog rata, s tim da je za nekoliko puta veća vjerojatnost da cilj pogode raketom nego što je bio slučaj pogađanja razarača (ili nekog većeg broda) torpedom ili pak artiljerijskom granatom. Klasične podmornice imaju sve bolja taktičko-operativna svojstva, njihovo otkrivanje je sve teže, borbeno postaju efikasnije i mogu biti naoružane raketama. Porasle su mogućnosti obalske obrane uvođenjem elektronskih sredstava za osmatranje, praćenje i navođenje. Vatrene sisteme obalske obrane moguće je ojačati raketnim sistemima. Minsko oružje obogaćeno nizom novih svojstava doprinosi efikasnosti ukupnosti pomorske i obalske obrane. Ljeto 1984. godine ući će u povijest kao »vruće minsko ljeto« u kome i najsvremenija protuminska tehnika nije dala očekivane rezultate u traganju za minama u Sueskom kanalu i Crvenom moru. Protudesantnu obranu moguće je učiniti snažnim organiziranjem međurodovskih (kopnenih, zračnih i pomorskih) snaga i uz korištenje prednosti kojima

Lansiranje rakete stratejske namjene iz podmornice (SAD)

branilac može raspolagati ako iskoristi sve vlastite potencijale. Zašto, npr. branilac ne bi mogao vlastite borbene avione i helikoptere uspješnije koristiti s heliodroma i aerodroma nego napadač s nosača aviona?! Prenosnim raketama moguće je naoružati male plovne objekte iz civilnog sektora, mnogi suvremeni trgovački (ro-ro) i putnički brodovi (trajekti, hidrokrilci), zatim ribarski brodovi mogu »preko noći« ući u operativnu službu. Tu su, razumije se, i druge prednosti branilaca koji proizlaze iz geografskih, ekonomskih, društveno-političkih, tradicionalnih karakteristika, koncepcije i doktrine obrane, vođenje oružane borbe i rata, nadasve njegove rješivosti i spremnosti da se brani i obrani od svake agresije na najefikasniji način. U tome odlučujuću ulogu ima ljudski faktor, njegova obučenost i riješivost da se bori, kako su to pokazali i ratovi vođeni poslije drugog svjetskog rata.

Naravno, to iziskuje velike napore, zahtijeva znatna sredstva i veliku umješnost korištenjem prije svega vlastitih snaga i vlastite pameti, ali predstavlja neminovnost u vremenima u kojima živimo i sve dok se ne pojave sigurni znaci da se svijet u globalnim (i parcijalnim) razmje-

rama definitivno okrenuo protiv naoružanja, protiv rata i krenuo putem razoružanja i mira, slobode, suradnje velikih i malih, razvijenih i nerazvijenih, zašto se zalaže pokret nesvrstanih i Ujedinjene nacije, čemu treba neprestano težiti i zašto se isplati boriti.

U tom smislu uloga mora i pomorskih snaga u obrani slobode i prava svake pa i najmanje države, naročito u predjelima koji čine nezaobilazan strategijski prostor kao što je Sredozemlje, ima onu iskonsku strategijsku vrijednost da bez slobodnog mora nema opstanka.

Međutim, možda je dobro istaći i to da stara istina tko gospodari oceanima i morima gospodari i svijetom, koju je bilo moguće ostvarivati u minulim razdobljima povijesti čovječanstva, odlazi, doduše teškom mukom, u arhiv prošlosti, ne samo uslijed moguće kataklizme od eventualnog nuklearnog rata kada postaje besmisao, već i uslijed novih tokova historije otvorenih procesom razvoja socijalizma, razmahano anticolonijalnom borbom, i naročito politikom nesvrstanih za nove odnose među narodima i državama, za pobjedu progressa i humanizma među ljudima, narodima i državama u kojima nitko ne može

pretendirati, a ni očekivati bilo kakvo gospodstvo.

Umjesto sve većeg srljanja u u bezizlaznu spiralu naoružanja i smrti, u kojoj se uklapaju i ovi programi vodećih pomorskih sila svijeta, poželimo nagovještaje da bar kraj ove decenije (ako ne ranije) unese više nade i jašnije nagovijesti pozitivan slijed zbivanja, da se enormni izdaci za naoružanje, koji naročito koče razvoj nedovoljno razvijenih, pretaču u prosperitet razvijenih i nerazvijenih, da se ne razgrađuju već grade mostovi slobodnih komunikacija na morima i oceanima, tim prirodnim sponama između kontinenata, naroda i država. Zahtjev je to opstanka i napretka! Neka 1985. godina označi vraćanje detantu i to onom univerzalnom.

Literatura:

M. Bertini, G. Giorgerini, *Le Marine del mondo verso gli anni '90*, Rivista Marittima 7/84, Roma 1984.; Almanacco Navale, Istituto Idrografico della Marina, Genova 1981—82.; Jane's Fighting Ships, London 1981—1982; F. Novak, Mesto i uloga ratnih mornarica, Mornarički glasnik br. 2/84, Beograd, 1984.; A. Kalpić, Znanost u razvoju naoružanja i ratne vještine u svijetu i u našoj koncepciji općenarodne obrane na moru, »Pomorski zbornik«, knjiga 22/1984, Rijeka 1984.; M. Bertini, *Le Marine Degli Stati Uniti e Dell' URS negli anni '80*, Rivista Marittima 9/84, Roma 1984.

Anglo Yugoslav Shipping Company Limited

London — Liverpool

HEAD OFFICE LONDON

Stone House,
Bishopsgate,
London EC2M 4JJ.
Telephone 01 247 3260
Telex 8813053
Telegrams Angloyugo London

BRANCH OFFICE LIVERPOOL

Corn Exchange Building,
Fenwick Street,
Liverpool L2 YTS.
Telephone 51 236 5068
Telex 627304
Telegrams Angloyugo Liverpool

General Agents in Great Britain for Yugoslav Shipowners, Port Agents in London and Liverpool.

Members of the Baltic Mercantile and Shipping Exchange London and the Baltic and International Maritime Conference.

Chartering Brokers and Liner Marketing Agents World Wide.

Ship sale and purchase Brokers.
Freight Forwarders World Wide and Air Brokers.

Bunkering Agents World Wide.